

Kırsal Yoksulluk ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Politikaları

Hacer Çelik Ateş

Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü
Süleyman Demirel Üniversitesi
hacerates@sdu.edu.tr

Özet: Ülkelerin hemen hepsinde kırsal yoksulluk kentsel yoksulluktan daha yaygın olarak yaşanan bir sorundur. Bu bağlamda, yoksullukla mücadeleye yönelik hem ulusal hem de uluslararası düzeyde politika ve stratejiler belirlenmekte ve uygulanmaktadır. Bu çalışmanın amacı sürdürülebilir kırsal kalkınma politikalarının yoksulluğu azaltmadaki veya artırmadaki etkisini ve rolünü incelemektir. Çalışma, bu konularda daha önce yapılmış araştırma, inceleme ve raporların sonuçlarına dayanmaktadır. Kırsal kalkınma politikaları ve yaklaşımları konusunda bilgi verilerek, bu politikaların beklenen amacı ne kadar karşıladığı veya sonuçları üzerine bir değerlendirme yapılacak ve yoksulluk ile ilişkileri ortaya konulacaktır. Çeşitli kriterlere göre veriler incelendiğinde yine kırsal kesimde ve tarım sektöründe yoksulluğun daha yüksek olduğu ve zaman içindeki değişimlerin de çok düşük düzeylerde olduğu ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun azaltılması ve önlenmesine ilişkin alınacak önlemler ve izlenecek politikalar gerek kalkınmanın sürekliliğini sağlamada gerekse ekonomik büyümede önemlidir. Yoksulluk ise en fazla kırsalı etkilemektedir. Bu nedenlerle bu alana yönelik etkili politikalar üretilmelidir. Yoksullukla mücadele ve kırsal kalkınma politikalarının oluşturulmasında, sürdürülebilir bir anlayış ve bütüncül bir yaklaşımla hedefler belirlenmelidir. Politika yapıcılar bu konularda kararlar alırken, politikaların ekoloji, ekonomi ve sosyal alanlar üzerindeki etkilerini birlikte değerlendirmelidirler.

Anahtar kelimeler: Kırsal yoksulluk; sürdürülebilirlik; kırsal kalkınma.

Rural Poverty and Sustainable Rural Development Policies

Abstract: In almost all countries, rural poverty is a more common problem than urban poverty. In this context, policies and strategies for fighting poverty have been developed and implemented at both national and international levels. The purpose of this study is to examine the impact and role of sustainable rural development policies on poverty levels. The study is based on the results of previous research, reviews, and reports on these issues. Information on rural development policies and approaches is presented and the success of these policies are evaluated by considering the extent to which they have been successful in terms of expectations or intentions, and poverty-related implications of these policies are assessed. A social transfer policy is implemented in Turkey to prevent poverty. However, when the impact of the social transfers in Turkey on the population at risk of poverty is analyzed, it is concluded that the applied policies are not very effective. When the data are analyzed according to various criteria, it is found that the poverty is higher in the rural and agriculture sectors and the changes over time are also at a very low level. Measures to be taken in reducing and preventing poverty in developing countries and policies to be followed are important in both economic growth and sustainable development. Poverty affects the rural people the most. Therefore, effective policies should be developed for the rural areas. Targets should be identified with a sustainable and comprehensive approach in creation of policies

designed to combat poverty and rural development. When policymakers make decisions on these issues, they should evaluate the impacts of policies on ecology, economy and social areas together.

Keywords: Rural poverty; sustainability ; rural development

1. GİRİŞ

Günümüzde küreselleşme ve ekonomi politikalarının sonucu olarak ekonomik krizler yaşanmakta ve ülkelerin hemen hepsi bu ekonomik krizlerin de etkisiyle yoksulluk sorunu ile karşılaşmaktadır. Her ne kadar ülkelerin gelişmişlik durumlarına göre farklılık gösterse de günümüzde yoksulluk tüm ülkelerin karşılaştıkları genel bir sorundur. Yoksulluk kavramı çok boyutlu ve tartışmaya açık bir kavramdır. Kesin ve tek bir tanımı bulunmamakla birlikte UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) yoksulluğu, insani gelişme için zorunlu olan fırsatlardan (hayat boyu sağlık, üretken bir hayat, ortalama bir hayat standardı, özgürlük, kendine güven ve saygınlık) mahrum olma şeklinde tanımlamıştır. Günümüzde yoksulluk tartışmaları ağırlıklı olarak iki temel ekseninde gelişmektedir. Bunlardan birisi, yoksulluğun kavramlaştırılması ve ölçülmesi, diğeri de yoksullukla mücadeledir.

1960'lı yıllarda yoksulluk ile birlikte çevre, kalkınma ve güvenli bir geleceğe ilişkin sorunlar uluslararası platformlarda tartışılmaya başlanmış ve bu konuda uluslararası politikaların geliştirilmesi düşüncesi kabul edilerek yerel, ulusal ve küresel düzeyde sürdürülebilir kalkınma bir amaç olarak öne çıkmıştır. Bu tarihten sonra yoksulluk ve sürdürülebilir kalkınma kavramları ve aralarındaki ilişki uluslararası alanda tartışılmaya başlamıştır (Öztürk,2008).

2. KIRSAL YOKSULLUK

Yoksulluk bugün insani gelişim ve ekonomik büyüme önündeki en büyük engellerden birisidir. Dünya çapında 2016 yılında yaklaşık, 2.1 milyar yoksul, 767 milyonu ise aşırı yoksul olan nüfus bulunmaktadır. Bunların yaklaşık %75'i kırsal alanda yaşamakta ve geçimlerini tarımdan sağlamaktadır (World Bank, 2017). Ancak, bunlar çoğunlukla kaynaklara, hizmetlere, teknolojilere, pazarlara ve ekonomik fırsatlara sınırlı ulaşmakta veya ulaşamamakta ve durum da kırsal alandaki gelir ve verimliliğin daha da düşmesine neden olmaktadır (FAO,2017).

FAO ilk olarak özel bir hedef olarak Haziran 2013 de 2010-2019 stratejik plana kırsal yoksulluğun azaltılması konusunu dahil etmiştir. Kırsal yoksulluğun azaltılmasına yönelik çalışmalarının mantığı ve vizyonu "özellikle yoksulların yaşam standartlarının iyileştirilmesine katkıda bulunan gıda ve tarım ile açlık ve yetersiz beslenmeden arınmış bir dünya" dır. FAO nun küresel hedeflerinde yoksulluğun giderilmesi ve sosyal ve ekonomik gelişmelerin sağlanması hedefleri son zamanlarda sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin benimsenmesiyle pekiştirilmiştir. Gözden geçirilmiş Stratejik Çerçeve, FAO'nun kırsal yoksulluğun azaltılmasına yönelik çalışmaları, kırsal alandaki yoksulların korunmasıyla birlikte kaynaklara ve hizmetlere kapsamlı ve adil erişim, iyi istihdam ve sosyal korumayı sağlamayı amaçlamaktadır (FAO,2017a).

FAO'nun müdahaleleri, kurumsal güçlendirme ve politika oluşturma yönleri bakımından, kırsal alanda ilerleme sağlamak ve yoksulluğu azaltmak için tek başına yeterli değildir. Ulusallık, hukuki uygun kurumlara ve yasal düzenlemelere bağlılık; kırsal yoksulları hedef alan iyi anlaşılmiş yoksulluğun azaltılması stratejileri ve programları; yeterli, uygun ve iyi hedeflenmiş kaynak tahsislerinin kırsal kalkınmaya entegre edilmesi; kırsal ekonomide özel

katılımı destekleyen iş ve yatırım ortamı; kalkınma paydaşlarından alınan teknik destek ve bilginin etkin kullanımı ve uygulama kapasitelerinin geliştirilmesi ve isteklilik, diğerlerinin yanı sıra FAO'nun bu konudaki başarısının önemli belirleyicileri arasında yer almaktadır (FAO,2017).Burada her ülkenin kendi sınırları içerisinde üzerine düşeni yapması yoksulluğun önlenmesinde önemli olmaktadır. Türkiye’de yoksullukla ilgili veriler Türkiye İstatistik Kurumunun(TUIK) yayınladığı verilerden oluşmaktadır. 2017 yılı içinde yoksullukla ilgili ulaşılabilen en son veriler kullanılarak tablolar oluşturulmuştur. Kır ve kent ayrımını içeren yoksulluk verileri 2014 ve sonrasında bulunmamaktadır.

Tablo 1: Hanehalkı fertlerinin ekonomik faaliyet durumuna göre yoksulluk oranları

Ekonomik faaliyet	Fert yoksulluk oranı (%)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kır	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	34,80	34,62	38,69
Kent	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86
Türkiye	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08

Kaynak: TÜİK,2017

Türkiye’de yoksulluk oranları içinde kır-kent arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin 2009 yılında kentte yoksulluk oranı %8,86 iken kırdaki bu oran %38,69’a çıkmaktadır. Tablo 1 yoksulluk oranının kırdaki çok daha fazla olduğunu verilerle göstermektedir. Yine TÜİK’in gelir ve yaşam araştırmasının verilerine göre, 2006-2013 yılları arasında kırsal alandaki yoksulluk oranlarındaki değişimin çok küçük miktarda olduğu ve Türkiye’de kırsal yoksulluğun yıllara göre hala yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 2:Kırsal alanda gelire dayalı “görelî yoksulluk” sınırına göre yoksul sayıları ve yoksulluk oranı, 2006-2013

Yoksulluk riski (%)	Yoksulluk sınırı (TL)	Yoksul sayısı (Bin kişi)	Yoksulluk oranı (%)
2010			
40	2 951	4 473	20,2
50	3 689	6 648	30,0
60	4 426	8 818	39,8
70	5 164	10 785	48,6
2011			
40	3 233	4 203	18,6
50	4 041	6 200	27,5
60	4 849	8 454	37,5
70	5 657	10 317	45,7
2012			
40	3 582	4 444	19,2
50	4 477	6 644	28,6
60	5 373	8 735	37,6
70	6 268	10 978	47,3
2013			
40	3 971	3 972	16,8
50	4 963	6 126	26,0
60	5 956	8 777	37,2
70	6 950	10 754	45,6

Kaynak: TÜİK, 2017a, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006- 2013

Yoksulluk sınırı yöntemine göre fert yoksulluk oranı verileri Tablo 3 de verilmiştir. Kır ve kent arasındaki yoksulluk (gıda ve gıda dışı) ile harcama esaslı görece yoksulluk oranları arasındaki fark oldukça çarpıcıdır. Kentte yoksulluk oranı 2009 yılında %8,86 iken kırdaki bu oran %38,69 a çıkmaktadır. Harcama esaslı görece yoksulluk oranı 2009 da kentte %6,59 iken, bu oran kırdaki %34,20 e çıkmaktadır.

Tablo 3: Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları, 2006-2014

Yöntemler	Fert yoksulluk oranları (%)							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kent								
Gıda yoksulluğu (açlık)	0,04	0,07	0,25	0,06	-	-	-	-
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	9,31	10,36	9,38	8,86				
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı	6,13	4,40	3,07	0,96	0,97	0,94	0,60	0,64
Harcama esaslı görece yoksulluk	1,91	1,41	1,18	1,42				
Kır								
Gıda yoksulluğu (açlık)	31,98	34,80	34,62	38,69				
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	25,35	17,59	15,33	11,92	9,61	6,83	5,88	5,13
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı	27,06	29,16	31,00	34,20				
Harcama esaslı görece yoksulluk								

Kaynak: TÜİK, 2017b, Yoksulluk Çalışması, 2014

(*) 2014 yılında örneklem tasarımında yeni idari bölünüş temel alınmıştır; bu nedenle kır ve kent düzeyinde tahmin üretilmemiştir.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA POLİTİKALARI VE KIRSAL YOKSULLUK

Sürdürülebilir kalkınmaya ulaşabilmek ancak ulusal politikaların, ekonominin, bürokrasinin, sosyal sistemlerin, üretim sistemleri ve teknolojinin yeniden yapılanması ve

yeni bir uluslararası ticaret ve finans sisteminin geliştirilmesi ile mümkündür. Yoksulluk hem sürdürülebilir olmayı engellemekte hem de sürdürülebilirliğin sağlanamamasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sürdürülebilirlik, kavramsal olarak ortaya çıktığı ve geliştiği süreçte en yoğun vurgusunu yoksulluğa ve ekolojik kapasitedeki bozulma ile yoksulluk ilişkisine yapmıştır. Yoksulluk, sürdürülebilirliğin üç ayağı(ekonomi, sosyal, ekoloji) üzerindeki yıkıcı etkileri ile ekonomik, sosyal ve ekolojik sermayeyi/kapasiteyi aşındırarak ve azaltarak sürdürülebilirlik dengesine olanak vermemektedir (Özgenç,2013).

Kırsal alanlarda kalkınmanın karşısındaki sorunların giderek karmaşıklaşması, bu alanlara yönelik çok yönlü bir kalkınma yaklaşımının gerekliliği, kırsal alan politikalarının kavramsal çerçevesinin değişmesi gerektiği yönünde ortak görüşler oluşturmuştur (Davoudi and Stead, 2003; Panahi, 2015;Yenigün,2017).

Dünyada kırsal kalkınma çabalarının çoğunluğu artık yoksullukla mücadele çalışmaları ile iç içe geçmiştir. Küreselleşme, ulusal ve uluslararası politikadaki değişiklik ve gelişen olaylar karşısında Dünya Bankası, UNDP, AB, Uluslararası Çalışma Örgütü gibi uluslar arası kuruluşlar politikalarını yeniden değerlendirmişlerdir. Dünya Bankası 2003 yılında yayınladığı “Yeni Kırsal Kalkınma Stratejisi” de bu gelişmelerden hareketle yoksulluğun azaltılması üzerine kurgulanmıştır.

Yeni kırsal kalkınma stratejileri sürdürülebilir kırsal kalkınma ilkesinden hareketle şu esaslara bağlanmıştır (Gulcubuk ve ark,2010).

- Kırsal kalkınma çok disiplinli ve çoğulcu yaklaşımlar gerektirmektedir,
- Kırsal altyapıya öncelik verilmelidir,
- Sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlar katılımcı yaklaşımlarla analiz edilmelidir,
- Kırsal kalkınma sorunlarına ait çözümler toplum katılımını ve toplum dinamiklerini temel almalıdır,
- Yoksullar, topraksızlar, kadın ve çocuk konusuna özel önem verilmelidir.

Ulusal ölçekte ise ülkeler, gerek uluslararası kuruluşların önerisi ve yaptırımlarıyla gerekse kendi koşullarına uygun önlem ve politikalarla yoksulluğu gidermeye çalışmaktadır. Türkiye’de planlı kalkınma politikası çerçevesinde beşer yıllık kalkınma planları oluşturulmaktadır. 2007–2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planında ve bunu takiben 2014–2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planında kırsal kalkınma politikalarında özellikle AB’ye üyelik süreci kapsamında Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi hazırlanması doğrultusunda politikalar geliştirilmiştir (DPT,2006;T.C Kalkınma Bakanlığı, 2013). Bu kapsamda Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) (2007–2013), Kırsal Kalkınma Planı (2010– 2013), Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi II (UKKS)(2010–2014) olmak üzere üç belge hazırlanmıştır (Yenigün2017).

10.Beş yıllık kalkınma planında, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin fırsatlara erişimlerinin kolaylaştırılması yoluyla ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması temel amaç olarak yer almaktadır. Plan döneminde ülkemizde mutlak yoksulluğun ihmal edilebilir seviyelere indirilmesi ve gelişmiş ülkelerde olduğu gibi görece yoksulluğa odaklanması amaçlanmaktadır. Planda yer alan kırsal kalkınma politikasının temel hedefi, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının bulunduğu yörede iyileştirilmesidir. Kırsal politikanın genel çerçevesini ise; kırsal ekonominin ve istihdamın güçlendirilmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması, sosyal ve fiziki altyapının iyileştirilmesi ile çevre ve doğal kaynakların korunması oluşturacaktır ifadesi

bulunmaktadır.10.Beş yıllık kalkınma planının belirlenen bu hedefler aslında yoksulluğun kırsal kalkınma politikalarıyla önlenmesine ilişkindir.

10. Beş yıllık kalkınma planında, politika önerileri olarak şunlar yer almaktadır. (T.C.Kalkınma Bakanlığı,2013)

- Vergi ve sosyal transferlerin gelir dağılımı eşitsizliğini ve yoksulluğu azaltıcı etkisinin artırılacağı,
- Yoksulluğun nesiller arası aktarımının önlenmesi amacıyla başta eğitim olmak üzere temel kamu hizmetlerine erişimde fırsat eşitliğinin daha da güçlendirileceği,
- Yoksullukla mücadelede sivil toplumun katılımı artırılacağı ve yerel yönetimlerin rolünün güçlendirileceği,
- Sosyal hizmet ve yardımlar alanında bütüncül hizmet sunulmasını sağlamaya yönelik Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) modelinin uygulanacağı,
- Sosyal yardım-istihdam bağlantısı güçlendirilerek yoksul kesimin istihdam edilebilirliğinin artırılması ve üretken duruma geçirilmesine yönelik programlara devam edileceği,
- Sosyal hizmet ve yardım alanında nitelikli personel eksikliği giderilecek, aile yanında bakımı destekleyen modellerin geliştirileceği, kurum bakımı hizmetlerinin standart ve niteliğinin iyileştirileceği,
- Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik öncelikle aile yanında bakım olmak üzere koruyucu aile ve evlat edinme gibi alternatif modellerin yaygınlaştırılacağı,
- Engellilere yönelik eğitim, istihdam ve bakım hizmetlerinin etkinliği ve denetimi artırılacak, bu kapsamda kaynaklar daha verimli kullanılacak ve fiziksel çevre şartları engellilere uygun hale getirilecektir.

2014–2018 dönemini kapsayan Onuncu Kalkınma Planında; Türkiye'nin kırsal kesime yönelik kalkınma politikaları ve uygulamaları konusundaki ulusal kapasitesinin gerek kurumsallaşma gerekse yönetim bakımından güçlendirilmesi ihtiyacı devam etmiştir. Bu anlayışla, Avrupa Birliği (AB) uyum süreci hazırlıkları kapsamında 2007–2013 döneminden itibaren düzenli olarak hazırlanan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) belgeleriyle kırsal kalkınma politikalarının daha yönetilebilir bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır. Onuncu Kalkınma Planı hedefleri ışığında; kırsal kesimdeki ekonomik ve beşeri kaynak

potansiyelinin ulusal kalkınma yolunda en verimli şekilde değerlendirmeye imkân verecek kırsal politikaların belirlenmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır ve bu kapsamda Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejilerinin II'si hazırlanmıştır. UKKS-II'de kırsal kalkınmaya yönelik stratejik amaç sayısı beşe çıkarılmış, bu amaçlar:

1. kırsal ekonominin geliştirilmesi ve istihdam imkanlarının artırılması,
2. kırsal çevrenin iyileştirilmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması,
3. kırsal yerleşimlerin sosyal ve fiziki altyapısının geliştirilmesi,
4. kırsal toplumun beşeri sermayesinin geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması,
5. yerel kalkınmaya ilişkin kurumsal kapasitenin geliştirilmesi şeklinde sınıflandırılmıştır.

Kırsal alanların kalkınma dinamikleri üzerinde etkili olması beklenen; çevre dostu tarımsal üretim yöntemleri, gıda güvenliği, bilişim teknolojileri, kır-kent etkileşimi, mahalli idareler, sivil toplum kuruluşları (STK), demografik yapı, işgücü piyasası, göç ve yoksulluk, yenilenebilir enerji, doğal kaynak yönetimi ve iklim değişikliği konularındaki değişim ve dönüşüm süreçleri gözetilmiştir (Yenigün,2017).

Politikaların sonucu; ülkelerin sosyal ekonomik ve ekolojik kapasitesi, daha önceki politika sonuçlarının zamansal birikimi, politikaların ülke-bölge dışı kararlardan etkilenme derecesi ve karar alıcı ve karar uygulayıcıların politikayı hayata geçirme konusundaki uyum ve samimiyeti gibi her duruma özgü niteliklere bağlıdır (Ozgenç,2013). Küresel yoksulluk sadece fakir ülkelerin kendi çabaları ile azaltılamaz, uluslararası yardımlar ve uygun finansman yöntemlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çeşitli kriterlere göre yoksulluk verileri incelendiğinde kırsal kesimde ve tarım sektöründe yoksulluğun hala yüksek olduğu ve zaman içindeki değişimlerin de çok düşük düzeylerde olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu veriler, yoksulluğun önlenmesine ilişkin bugüne kadar alınan tedbirlerin ve uygulamaların yeterince başarılı olamadığı ve yoksulluğu istenilen düzeylere düşüremediğini göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun azaltılması ve önlenmesine ilişkin alınacak önlemler ve izlenecek politikalar gerek kalkınmanın sürekliliğini sağlamada gerekse ekonomik büyümede önemlidir.

Yoksullukla mücadele ve kırsal kalkınma politikalarının oluşturulmasında, sürdürülebilir bir anlayış ve bütüncül bir yaklaşımla hedefler belirlenmelidir. Politika yapıcılar bu konularda kararlar alırken, politikaların ekoloji, ekonomi ve sosyal alanlar üzerindeki etkilerini birlikte değerlendirmelidirler. Politikalar belirlenirken yerel halkın katılımı ve katkısı ile bölgede faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ve tüm kuruluşların temsilcilerinin yer aldığı geniş bir katılım sağlanmalıdır. Bütüncül bir yaklaşımla çok yönlü değerlendirmeler yapılmalıdır. Ancak değerlendirme ve koordine tek bir kurum tarafından yapılabilir.

6. KAYNAKLAR

- Davoudi, S., Stead, D. 2003. Urban and Rural relationships: An Introduction and Brief History. Built Environment Journal, Vol. 28 (4), pp. 269–277.
- DPT, 2006. Dokuzuncu Kalkınma Planı, Erişim Tarihi 07.08.2017, <http://ftp.dpt.gov.tr/> ..
- FAO(Food and Agriculture Organization of the United Nations),2017, Strategic Work of FAO to Reduce Rural Poverty, Erişim tarihi 26 Temmuz 2017 ,<http://www.fao.org/3/a-i6835e.pdf>,.
- FAO 2017a. Evaluation of FAO's contribution to the reduction of rural poverty through

- Strategic Programme 3, Thematic Evaluation Series,
Gulcubuk,B., Yıldırak, N, Kızılaslan,N, Ozer,D., Kan,M., Kepoğlu,A.2010. Kırsal Kalkınma Yaklaşımları ve Politika Değişimleri, Türkiye Ziraat Mühendisliği VII.Teknik Kongresi, pp.1227-1243, 11-15 Ocak 2010 Ankara.
- Özgenç, N.2013. Sürdürülebilirlik Ve Yoksulluk İlişkisi, T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Öztürk, S.2008. Rural Poverty and Neo-Liberal Economy Policies ,*The Journal of International Social Research* Volume 1/5 Fall 2008,pp.605-634
- Panahi, S.M .2015. Interrelationships Between Urban and Rural Areas and Their Effect on Rural Development in Ilam Province. *Indian Journal of Fundamental and Applied Life Sciences*, Vol. 5 (S3), pp. 752–758.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013. 10.Beş Yıllık Kalkınma Planı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%20Plan%20Plan%C4%B1.pdf> ,Erişim tarihi 14 Ağustos 2017.
- TÜİK,2017.www.tuik.gov.tr, erişim tarihi 20 Temmuz 2017.
- TÜİK, 2017a, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006- 2013, Erişim tarihi 24 Temmuz 2017.<http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> ,
- TÜİK,2017b,Yoksulluk Çalışması,2014, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18690>
- Yenigün, S.B.2017, Kırsal Kalkınma Politikalarında Yeni Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikalarına Etkisi, *Planlama* 2017;27(1):16–25
- World Bank, 2017. Erişim tarihi 26 Temmuz 2017<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/25078/9781464809583.pdf>.